

RAPORTI I NDËRMJETËM 20 mars – 4 prill 2024

9 prill 2024

I. PËRMBLEDHJE E PËRGJITHSHME

- Zgjedhjet presidenciale do të zhvillohen më 24 prill 2024. Nëse asnjë kandidat nuk siguron mbështetje nga më shumë se gjysma e të gjithë votuesve të regjistruar, midis dy kandidatëve kryesorë do të zhvillohet një balotazh më 8 maj, që përkon me zgjedhjet parlamentare. Parlamenti aktual është i pari që përfundon mandatin e tij që nga viti 2006. Ndërsa periudha parazgjedhore ka qenë e qëndrueshme, procesi zgjedhor po zhvillohet në një kontekst të shënuar nga polarizimi përgjatë linjave politike dhe etnike.
- Kodi zgjedhor iu nënshtrua ndryshimit të tij të fundit më 7 mars 2024, pas shpalljes së zgjedhjeve. Amendamentet, megjithëse u mbështetën nga partitë në pushtet dhe opozita, u miratuan përmes një procesi të përshpejtuar që nuk kishte debat të përshtatshëm publik. Ky proces rezultoi në disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it që mbetën të paadresuara, si dhe ato të bëra nga një grup pune ndër-institucional përgjegjës për përgatitjen e një rishikimi gjithëpërfshirës të legjislacionit në lidhje me zgjedhjet. Ndryshimet e fundit, *ndër të tjera*, u lejojnë qytetarëve me dokumente të skaduar të identifikimit të mbajnë regjistrimin e tyre si votues, të sqarojnë rregullorë të caktuara të financimit të fushatës, të rrisin mbrojtjen e të dhënave në lidhje me regjistrimin e votuesve dhe të përcaktojnë afate për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve zgjedhore.
- Deri tani, administrata zgjedhore ka kryer përgatitjet teknike brenda afateve ligjore. U desh një vit, por anëtarë i shtatë i Komisionit Shtetëror Zgjedhor (KShZ) më në fund u emërua në shkurt 2024, duke e çuar numrin e përgjithshëm të anëtarëve në shtatë. Megjithatë, disa pjesëmarrës të MVZ-së të ODIHR-it përsëritën shqetësimet e tyre se administratës zgjedhore i mungojnë ende burimet e mjaftueshme njerëzore dhe financiare, gjë që mund të vonojë kohën e përgatitjeve zgjedhore dhe komunikimin me organet zgjedhore të nivelit më të ulët dhe publikun. Trajnimi për komisionet e nivelit më të ulët është në rrjedhë. Megjithatë, fushata e KShZ-së për edukimin e votuesve ende nuk ka filluar për shkak të sfidave administrative në procesin e prokurimit.
- Ndryshimet ligjore të marsit 2024 eliminojnë kërkesën që qytetarët të kenë dokument të vlefshëm identifikimi për ta ruajtur përfshirjen e tyre në regjistrin e votuesve, në përputhje me një rekomandim të mëparshëm të ODIHR-it. Për të zbutur vonesat e rënda të zëvendësimit të dokumenteve që u bënë të pavlefshme pas ndryshimit të emrit të vendit në vitin 2019, qytetarët, dokumentet e identitetit të të cilëve skaduan deri në nëntë muaj para ditëve të zgjedhjeve, gjithashtu do të lejohen të përdorin këto dokumente të vjetëruara për identifikimin e votuesve. Lista zgjedhore përfundimtare e votuesve përfshin 1.814.317 votues për zgjedhjet presidenciale dhe 1.815.350 për zgjedhjet parlamentare.
- KShZ regjistroi 7 kandidatë presidencialë dhe publikoi listat paraprake të kandidatëve me gjithsej 1.770 kandidatë për deputetë. Në bazë të ligjit çdo listë kandidatësh duhet të ketë të paktën 40% të secilës gjini. Rreth 42 për qind e kandidatëve për deputetë në këto lista paraprake dhe dy nga kandidatët presidencialë janë gra.
- Ligji ndalon disa forma të fushatës së hershme, duke përfshirë përdorimin e fondeve të fushatës dhe publikimin e reklamave politike nga media para fillimit të periudhës së fushatës. Sidoqoftë, ndryshimet ligjore të marsit 2024 u lejojnë konkurrentëve të mbajnë një ngjarje fushate midis

regjistrimit të tyre dhe fillimit të periudhës së fushatës. Para periudhës së fushatës, misioni për vëzhgimin e zgjedhjeve i ODIHR-it vëzhgoi disa ngjarje që promovonin mesazhe politike, duke përfshirë komunikimin derë më derë, takimet me votuesit, përrurimet e zyrave të partive, darkat e iftarit dhe aktivitetet në internet. Shumë bashkëbisedues të MVZ-së, së ODIHR-it shprehën shqetësime në lidhje me potencialin për fushatë negative, si dhe gjuhën nënçmuese tashmë të pranishme në rrjetet sociale, të përdorur kundër partive politike dhe kandidatëve, përfshirë gratë. Gjithashtu u ngritën shqetësime në lidhje me potencialin për dezinformim dhe përdorimin e përmbajtjes manipuluese në fushatë.

- Ndryshimet e bëra në Kodin Zgjedhor në mars 2024 kufizuan fushën e raportimit të financave të tyre për fushatën e përkohshme, shkurtuan datën e duhur për raportin përfundimtar dhe vendosën kufizime se sa para mund të dhuronin kandidatët. Megjithatë, ndryshimet nuk adresuan çështje sistematike për një kohë të gjatë të kuadrit rregullator që rregullon financat politike dhe të fushatës, siç rekomandohej më parë nga ODIHR, si dhe nga Enti Shtetëror për Revizion (EShR) dhe Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK). Shumë bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it shprehën mungesë besimi në aftësitë e organeve mbikëqyrëse për të monitoruar dhe sanksionuar në mënyrë efektive keqpërdorimin e burimeve administrative në fushatë, për shkak të burimeve të tyre të kufizuara, si dhe mangësive sistematike në kuadrin ligjor.
- Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së së ODIHR-it pohojnë se mjedisi në përgjithësi është i favorshëm për lirinë e medias, por vunë në dukje se ai karakterizohet nga polarizimi politik dhe etnik, konkurrenca e fortë midis kompanive të shumta të medias në një treg të kufizuar reklamash dhe kushtet e pafavorshme të punës për gazetarët. Në mars 2024, Ligji për Mediat dhe Ligji për shërbime mediatike audio dhe audio-vizive u ndryshuan për të futur subvencione publike për mediat e shtypura për të botuar pjesë me interes publik dhe për të hequr ndalimin e reklamave të financuara nga publiku në mediat private.
- Konkurrentët zgjedhorë kanë pozitë të gjerë ligjore për të paraqitur ankesa ndërsa votuesit janë të kufizuar në rastet kur u janë shkelur të drejtat e tyre individuale ose keqpërdorimi i burimeve administrative. Shumica e ankesave, përfshirë ato në lidhje me regjistrimin e votuesve dhe kandidatëve, shkeljet e rregullave të fushatës, parregullsitë në ditën e zgjedhjeve dhe rezultatet e zgjedhjeve, vendosen nga KShZ-ja, me mundësi për t'u ankuar në Gjykatën Administrative. Disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it, përfshirë ata nga gjyqësori, vunë në dukje se disa afate për zgjidhjen e ankesave janë tepër të shkurtra, gjë që mund të kompromentojë cilësinë e vendimeve.
- Kodi Zgjedhor lejon vëzhgimin qytetar dhe ndërkombëtar të të gjithë procesit zgjedhor. Disa grupe të shoqërisë civile kanë njoftuar planet për të vëzhguar zgjedhjet. Disa nga këto organizata do të monitorojnë gjithashtu mediat dhe rrjetet sociale, si dhe fushatat e mundshme për përhapjen e informacionit të rremë dhe marrëdhëniet midis komuniteteve.

II. HYRJE

Qeveria e Maqedonisë së Veriut kërkoi nga Zyra e OSBE-së për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR) që të vëzhgojnë zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare. Si pjesë e punës së tij, ODIHR dërgoi një Mision Vëzhgimi të Zgjedhjeve (MVZ) më 20 mars. 1 MVZ, i udhëhequr nga ambasadorja Jillian Stirk, përbëhet nga një ekip thelbësor prej 12 anëtarësh me qendër në Shkup dhe 20 vëzhgues afatgjatë të vendosur në të gjithë vendin nga 27 marsi. Anëtarët e misionit janë nga 25 shtete pjesëmarrëse të OSBE-së dhe 40 për qind e anëtarëve të misionit janë gra. ODIHR-i u ka

¹ Shihni [raportet e mëparshme të vëzhgimit të zgjedhjeve të ODIHR-it për Maqedoninë e Veriut](#).

kërkuar shteteve pjesëmarrëse të dërgojnë 300 vëzhgues afatshkurtër për të vëzhguar procedurat në çdo ditë zgjedhjesh.

III. HISTORIKU DHE KONTEKSTI POLITIK

Më 14 shkurt 2024, kryetari i parlamentit shpalli zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare. Zgjedhjet presidenciale janë planifikuar për 24 prill, me një raund të dytë të mundshëm që do të zhvillohet më 8 maj, njëkohësisht me zgjedhjet parlamentare.²

Zgjedhjet e fundit presidenciale u zhvilluan në vitin 2019 dhe u fituan nga Stevo Pendarovski, i cili u mbështet nga Bashkimi Social Demokratik i Maqedonisë (LSDM) në pushtet. Në vitin 2020, zgjedhjet më të fundit parlamentare çuan në formimin e një qeverie koalicioni të përbërë nga LSDM dhe lëvizja Besa, e cila së bashku siguroi 46 vende, Bashkimi Demokratik për Integrimin (BDI/BDI) me 15 vende dhe koalicioni midis Aleancës për Shqiptarët dhe Alternativa me 12 vende.³ Në janar 2024, në përputhje me ligjin dhe marrëveshjen e koalicionit midis LSDM-së dhe BDI-së, u krijua një qeveri e përkohshme e udhëhequr nga Talat Xhaferi, kryeministri i parë etnik-shqiptar i vendit, për të organizuar zgjedhjet.⁴ Kjo është hera e parë që nga viti 2006 që një parlament ka përfunduar mandatin e tij të plotë.

Ndërsa mjedisi politik parazgjedhor ka qenë i qëndrueshëm, zgjedhjet po zhvillohen në një kontekst të shënuar nga polarizimi i rëndësishëm përgjatë linjave politike dhe etnike. Kjo ka penguar zbatimin e reformave legjislativë, duke përfshirë reformat e planifikuara prej kohësh të Kodit Zgjedhor dhe legjislacionit përkatës, si dhe ato të kërkuara nga Bashkimi Evropian (BE) për anëtarësim. Shumë bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-it iu referuan një atmosfere të përgjithshme të pakënaqësisë me establishmentin politik, duke përmendur, ndër të tjera, joefikasitet brenda administratës publike dhe përpjekje të pamjaftueshme kundër korrupsionit.⁵

Kushtetuta parashikon barazinë e burrave dhe grave. Ligji i vitit 2006 për mundësi të barabarta për gratë promovon përfaqësim të barabartë gjinor në të gjitha nivelet e administratës publike dhe jetës publike.⁶ Pavarësisht përpjekjeve të autoriteteve për të promovuar pjesëmarrjen e grave, gratë mbeten më pak të përfaqësuara në disa funksione të zgjedhura dhe të emëruara. Parlamenti në largim përfshinte 51 gra (42.5 për qind); gratë mbajnë 4 nga 20 postet ministrore (20 për qind) dhe vetëm 2 nga 80 kryetarët e komunave janë gra.

² Sipas Kushtetutës, zgjedhjet presidenciale duhet të zhvillohen brenda 60 ditëve të fundit të mandatit të presidentit në detyrë, ndërsa zgjedhjet parlamentare duhet të zhvillohen brenda 90 ditëve të fundit të mandatit të parlamentit.

³ Partia kryesore opozitare, Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase – Partia Demokratike e Unitetit Kombëtar Maqedonas (VMRO-DPMNE) fitoi 44 vende, e *Majta* (Levica) 2 vende dhe Partia Demokratike e Shqiptarëve (PDPA/PDSH) 1 vend.

⁴ Ligji për qeverinë kërkon që një qeveri e përkohshme e përbërë nga ministra nga shumica qeverisëse dhe partia më e madhe opozitare të marrë detyrën 100 ditë para mbajtjes së zgjedhjeve parlamentare.

⁵ Shihni seksionin 2.1.2 të [Raportit të Maqedonisë së Veriut 2023](#) nga Komisioni Evropian, i cili thotë se, pavarësisht përpjekjeve të vazhdueshme, nuk është miratuar asnjë legjislacion për të trajtuar "nepotizmin, kronizmin dhe ndikimin politik në rekrutimin e punonjësve të sektorit publik dhe në emërimin e anëtarëve të bordeve mbikëqyrëse dhe menaxhuese". Seksioni 2.2.1 thotë më tej se "Korrupsioni mbetet i përhapur në shumë fusha dhe është një çështje shqetësuese. Janë rritur vonesat dhe përmbysjet në gjykimet e rasteve të korrupsionit të nivelit të lartë [...] U zvogëluarn dënimet maksimale ligjore për vepra penale specifike të lidhura me korrupsionin, [...] duke ndaluar apo edhe duke përfunduar, një numër të madh të rasteve të korrupsionit të nivelit të lartë".

⁶ Në vitin 2022 u miratua një strategji kombëtare për barazinë gjinore, së bashku me një plan veprimi për vitet 2022-2024, i cili synon të rrisë pjesëmarrjen e grave në jetën publike.

IV. KUADRI LIGJOR DHE SISTEMI ZGJEDHOR

Zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare rregullohen me Kushtetutën e vitit 1991, Kodin Zgjedhor të vitit 2006, Ligjin për financimin e partive politike të vitit 2004, Ligjin për parandalimin e korrupsionit dhe Konfliktit të Interesave të vitit 2019, Kodin Penal dhe aktet ndihmëse nga KShZ.⁷

Kodi Zgjedhor u ndryshua për herë të fundit më 7 mars dhe 1 prill 2024, pasi ishin shpallur zgjedhjet. Ndryshimet legjislative u mbështetën nga partitë në pushtet dhe opozita dhe përfshinë disa rekomandime teknike nga KShZ-ja.⁸ Sidoqoftë, ato u miratuan përmes proceseve të përsheptuara që nuk kishin debat të mjaftueshëm publik, duke shpërfillur kryesisht rekomandimet e propozuara në nëntor 2023 nga grupi i punës ndërinstitucional, duke punuar për reformat që nga maji i atij viti.⁹

Ndryshimet e muajit mars, *ndër të tjera*, eliminojnë kërkesën që qytetarët të kenë dokument të vlefshëm të identifikimit në mënyrë që të mbajnë përfshirjen e tyre në regjistrin e votuesve, të ndryshojnë formulën për përcaktimin e numrit të nënshkrimeve mbështetëse të kërkuara për t'u regjistruar si kandidatë për zgjedhjet parlamentare dhe lokale, të sqarojnë rregulloret të caktuara të financimit të fushatës, të rrisin mbrojtjen e të dhënave në lidhje me regjistrimin e votuesve dhe të përcaktojnë afate për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve zgjedhore. Për më tepër, posaçërisht për këto zgjedhje, ndryshimet lejojnë përdorimin e disa dokumenteve të skaduar për identifikim personal për verifikimin e votuesve në qendrat e votimit në ditën e zgjedhjeve (shih të *Drejtat dhe Regjistrimi i Votuesve*). Në amendamentin e muajit prill përcaktohet rendi i kandidatëve në fletëvotimin parlamentar.

Pavarësisht ndryshimeve, një numër i rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it mbeten të pazgjidhura, duke përfshirë rishikimin sistematik të Kodit Zgjedhor për të eliminuar boshllëqet dhe mospërputhjet, duke siguruar qasje të barabartë në media në fushatat zgjedhore, duke rritur llogaridhënien dhe integritetin e financimit të fushatës dhe duke rritur rregulloret për keqpërdorimin e burimeve administrative. Përveç kësaj, shumë bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-it vunë në dukje se ndryshimet u miratuan shumë afër ditës së zgjedhjeve që të gjitha dispozitat të zbatohen në mënyrë efektive; për më tepër, ata treguan se praktika e përsëritur e ndryshimeve të vonuara në kuadrin ligjor lidhur me zgjedhjet mund të destabilizojë procesin zgjedhor dhe të minojë sigurinë ligjore.¹⁰

Presidenti zgjidhet drejtpërdrejt për një mandat pesëvjeçar nga një zonë e vetme zgjedhore mbarëkombëtare. Nëse asnjë kandidat nuk merr një pjesë të votave që është më shumë se gjysma e të gjithë votuesve të regjistruar, midis dy kandidatëve kryesorë zhvillohet një raund i dytë dy javë më vonë.¹¹ Parlamenti njëdhomësh, i përbërë nga 120 deri në 123 anëtarë (deputetë), zgjidhet drejtpërdrejt për një mandat katërvjeçar. Nga këto, 120 deputetë që përfaqësojnë 6 njësi zgjedhore brenda vendit zgjidhen nën një sistem përfaqësimi proporcional nga listat e mbyllura. Numri i

⁷ Kuadri rregullator përfshin më tej Ligjin e vitit 2004 për Partitë Politike, Ligjin e vitit 2013 për Mediat dhe Ligjin e vitit 2013 për shërbime mediatike audio dhe audio-vizive. Maqedonia e Veriut ka ratifikuar instrumentet kryesore ndërkombëtare dhe rajonale të të drejtave të njeriut në lidhje me mbajtjen e zgjedhjeve demokratike.

⁸ Projektligji u paraqit nga tre deputetë nga VMRO-DPMNE, LSDM dhe BDI/BDI, dhe u [miratua](#) nga 84 deputetë nga 86 deputetë të pranishëm, me 2 abstenime.

⁹ Në maj 2023, Ministria e Drejtësisë filloi një grup pune të përbërë nga institucionet shtetërore, partitë politike dhe organizatat e shoqërisë civile (OSHC) për të ndryshuar Kodin Zgjedhor, me punën e tij që përfundoi në nëntor 2023. Shumë bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-it vunë në dukje se ky afat kohor nuk lejoi reformë të rëndësishme para zgjedhjeve. Disa parti, përfshirë opozitën VMRO-DPMNE, zgjedhën të mos marrin pjesë në grupin e punës. Partitë e mëdha zhvilluan negociata paralele për ndryshimet e mundshme.

¹⁰ Për shkak të miratimit të tyre të vonuar, disa dispozita të reja, të tilla si numri i modifikuar i nënshkrimeve të kërkuara për emërimin e kandidatëve parlamentarë, nuk u zbatuan për këto zgjedhje. Në një numër rastesh të mëparshme, kuadri ligjor lidhur me zgjedhjet u ndryshua vetëm disa javë para zgjedhjeve të planifikuara: përfshirë më 16 shkurt 2020 dhe dy herë në vitin 2021, më 2 prill dhe 16 shtator.

¹¹ Në raundin e dytë të zgjedhjeve presidenciale, zgjidhet kandidati me numrin më të lartë, përveç nëse pjesëmarrja bie nën 40 përqind, në të cilin rast i gjithë procesi zgjedhor përsëritet pa një afat ligjor të përcaktuar ligjërisht.

deputetëve të zgjedhur nga njësi zgjedhore jashtë vendit kushtëzohet me një prag të lidhur me rezultatet e mëparshme të zgjedhjeve.¹²

Ligji përcakton që qarqet brenda vendit përfaqësojnë afërsisht numër të barabartë votuesish të regjistruar, duke lejuar devijime deri në pesë përqind nga numri mesatar i votuesve të regjistruar për njësi zgjedhore. Kufijtë e rretheve mund të ndryshohen vetëm përmes një ndryshimi të Kodit zgjedhor. Para këtyre zgjedhjeve, nuk u krye asnjë vlerësim në lidhje me barazinë e votës në të gjitha njësitë zgjedhore.

V. ADMINISTRATA ZGJEDHORE

Administrata zgjedhore përbëhet nga Komisioni Shtetëror Zgjedhor (KSHZ), 80 Komisione Komunale Zgjedhore (KKZ) dhe 3,360 Borde Zgjedhore (BZ). Përveç kësaj, 31 BZ do të ngrihen në përfaqësitë diplomatike jashtë vendit për të kryer votim jashtë vendit. Çdo organ zgjedhor duhet të përmbushë kriteret ligjore për përfaqësimin gjinor dhe etnik.¹³ Dy nga shtatë anëtarët aktualë të KSHZ-së janë gra. Gratë përfaqësojnë 49 përqind të anëtarëve të KKZ-ve.

KSHZ-ja përbëhet nga shtatë anëtarë të emëruar nga parlamenti për një mandat pesëvjeçar. Mandati i tij aktual filloi në janar 2021; pas vonesave prej më shumë se një viti, një anëtar i shtatë u emërua në shkurt 2024.¹⁴ KSHZ-ja ka kompetenca të gjera rregullatore, monitoruese dhe mbikëqyrëse. Pozita e sekretarit të përgjithshëm të KSHZ-së është e lirë që nga viti 2021. Ndërsa KSHZ-ja në përgjithësi gëzon besim në kapacitetin e saj organizativ nga shumica e palëve të interesuara, disa bashkëbisedues të MVZ-së të ODIHR-it shprehën shqetësime mbi burimet e kufizuara njerëzore dhe financiare të KSHZ-së, duke përfshirë mungesën e vazhdueshme të një sekretari të përgjithshëm, gjë që mund të ndikojë në kohën e duhur të përgatitjeve zgjedhore dhe komunikimit me organet zgjedhore të nivelit më të ulët dhe publikun.

Deri më sot, KSHZ ka kryer të gjitha përgatitjet teknike brenda afateve ligjore. Ka miratuar ose rivendosur disa udhëzime dhe guida për regjistrimin dhe identifikimin e votuesve, regjistrimin e kandidatëve, vlefshmërinë e votave, votimin e personave me aftësi të kufizuara dhe sjelljen e policisë gjatë procesit zgjedhor.¹⁵ KSHZ-ja zhvilloi seanca të rregullta që ishin të hapura për mediat, vëzhguesit dhe përfaqësuesit e autorizuar të kandidatëve, dhe gjithashtu u transmetuan në internet. Megjithatë, seancat shpesh thirreshin në një njoftim të shkurtër dhe pa njoftimin publik të kërkuar ligjrisht. Për më tepër, në kundërshtim me kërkesat ligjore, jo të gjitha procesverbalet dhe vendimet e seancës janë publikuar në internet në kohën e duhur.

Deri në fund të marsit, KSHZ-ja kishte përfunduar seancat e trajnimit për KKZ-të, partitë politike, mediat dhe përfaqësuesit e OSHC-ve. Kurset e trajnimit për BZ-të filluan më 1 prill. Megjithëse KSHZ-ja ka zhvilluar një program mësimor për edukimin e votuesve, ajo informoi MVZ-në e ODIHR-

¹² Pragu për të zgjedhur një deputet nga qarku jashtë vendit nuk është përmbushur kurrë në asnjë zgjedhje parlamentare paraprake. Për këto zgjedhje, votuesit jashtë vendit do të jenë në gjendje të votojnë vetëm në zgjedhjet presidenciale (Shih të *Drejtat dhe Regjistrimi i Votuesve*).

¹³ Me ligj, çdo gjini duhet të përfaqësohet nga të paktën 30 përqind e anëtarëve të çdo organi zgjedhor. Në komunat ku të paktën 20 përqind e qytetarëve u përkasin pakicave etnike, këto komunitete duhet të përfaqësohen në mënyrë të barabartë. KSHZ-ja është e detyruar të publikojë material zgjedhor, duke përfshirë listat e kandidatëve, informacionin e votuesve dhe fletët e votimit në çdo gjuhë dhe alfabet zyrtar të përdorur nga të paktën 20 përqind e qytetarëve në një komunë të caktuar.

¹⁴ KSHZ funksionoi me vetëm gjashtë anëtarë nga shkurti 2023 deri në fund të shkurtit 2024 për shkak të mosmarrëveshjeve se cila nga partitë parlamentare shqiptare kishte të drejtë ligjore të emëronte anëtarin e ri. Emërimi u bë pas tërheqjes së njërit prej të nominuarve, që ndodhi pas afatit të emërimit.

¹⁵ KSHZ-ja informoi MVZ-në e ODIHR-it për planet e saj për të miratuar rregullore të mëtejshme para ditës së zgjedhjeve, duke përfshirë masat zbatuese për transmetimin elektronik të rezultateve paraprake jozyrtare nga qendrat e votimit.

it se, për shkak të sfidave administrative në procesin e prokurimit, fillimi i kësaj fushate është vonuar dhe ende nuk ka ndodhur.

KKZ-të përbëhen nga pesë anëtarë, të emëruar nga punonjës të administratave shtetërore dhe komunale për një mandat pesëvjeçar, dhe kanë për detyrë të mbikëqyrin zgjedhjet në komunitet të tyre përkatëse. BZ kryejnë procedura në ditën e zgjedhjeve në qendrat e votimit, me tre anëtarë të përhershëm, të emëruar për katër vjet nga punonjësit shtetërorë dhe komunalë dhe dy anëtarë të përkohshëm, të emëruar nga partitë politike. Të gjithë anëtarët e KKZ-së dhe BZ-së kanë zëvendësues. Për shkak të arsyeve personale, të tilla si dalja në pension, ndryshimi i vendbanimit ose çështjet shëndetësore, ka pasur një numër të konsiderueshëm dorëheqjesh midis anëtarëve të KKZ-së që nga shpallja e zgjedhjeve, përfshirë pas përfundimit të seancave të trajnimit. Disa bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-it vunë në dukje se, pasi nuk ka plane aktuale për trajnimin e anëtarëve të sapoemëruar, qarkullimi i anëtarëve mund të ndikojë në kuptimin e procedurave zgjedhore të KKZ-ve.

Ndërsa KShZ-ja pranoi sfidat e vazhdueshme në sigurimin e qasjes fizike të mjediseve zgjedhore, ajo informoi MVZ-në e ODIHR-it për përpjekjet e saj për të përmirësuar qasjen e aspekteve të ndryshme të procesit zgjedhor, duke përfshirë sigurimin e materialeve informuese në formate të arritshme, publikimin e të dhënave të qasjes në qendrat e votimit në internet, krijimin e një linje të dedikuar për votuesit me dëmtime në dëgjim dhe sigurimin e masave shtesë për votimin e asistuar të përkohshëm ligjrisht në ditën e zgjedhjeve, siç janë udhëzuesit e votimit Braille.

VI. TË DREJTAT E VOTUESVE DHE REGJISTRIMI

Të gjithë qytetarët mbi moshën 18 vjeç kanë të drejtë të votojnë, përveç atyre të ndaluara nga një vendim gjyqësor i formës së prerë në bazë të aftësisë së kufizuar ligjore.

KShZ-ja, në bashkëpunim me Entin Shtetëror të Statistikave, mban dhe përditëson një regjistër të përhershëm të votuesve, bazuar në të dhënat nga regjistrat civilë dhe të popullsisë. Votuesit rezidentë në vend përfshihen automatikisht në listat e zgjedhësve brenda vendit. Shtetasit që banojnë përkohësisht jashtë vendit mund të regjistrohen në mënyrë aktive për të votuar në përfaqësitë diplomatike ose për të votuar brenda vendit sipas vendbanimit të tyre të fundit. Deri në afatin e 19 marsit, KShZ-ja ka marrë 2,904 aplikime nga votuesit jashtë vendit, nga të cilat 2,641 kanë respektuar kriteret ligjore, të cilat bien nën pragun e votuesve të regjistruar për zgjedhjen e një deputeti nga njësitë zgjedhore jashtë vendit.¹⁶

Ndryshimet ligjore të marsit 2024 eliminuan kërkesën që votuesit të kenë dokument të vlefshëm identifikimi për t'u përfshirë në regjistrin e votuesve, në përputhje me një rekomandim paraprak të ODIHR-it. Për këto zgjedhje, qytetarët, dokumentet e identitetit të të cilëve skaduan deri në nëntë muaj para ditës së zgjedhjeve, gjithashtu do të lejohen të votojnë. Kjo masë e përkohshme u bë e nevojshme nga vonesa të rënda në procesin e zëvendësimit të dokumenteve që ishin bërë të pavlefshme për shkak të ndryshimit të emrit të vendit. Ministria e Punëve të Brendshme informoi MVP-në e ODIHR-it se kjo dispozitë u mundëson 87,378 qytetarëve të votojnë për presidentin dhe

¹⁶ Votuesit kishin mundësinë të regjistroheshin për një ose të dy zgjedhjet. Mbajtja e zgjedhjeve parlamentare jashtë vendit varet nga regjistrimi i një numri të mjaftueshëm votuesish për të zgjedhur të paktën një deputet në zonën zgjedhore jashtë vendit (5,353 vota për këto zgjedhje). Meqenëse ky prag praktik nuk u përmbush, KShZ vendosi që diaspora të mos marrë pjesë në zgjedhjet parlamentare të vitit 2024. Për më tepër, minimumi i kërkuar prej 10 votuesish të regjistruar nuk u plotësua në 20 përfaqësi diplomatike, dhe për këtë arsye, këto qendra votimi nuk do të hapen për votim. Në total, 2,569 votues jashtë vendit do të jenë në gjendje të votojnë në zgjedhjet presidenciale.

86,863 qytetarëve të votojnë për garën parlamentare, dokumentet e së cilës skaduan brenda këtij afati kohor.¹⁷

Qytetarët mund të verifikojnë saktësinë e të dhënave të tyre të regjistrimit të votuesve dhe të kërkojnë korrigjime online ose personalisht në zyrat rajonale të KShZ-së. Nga 28 shkurti deri më 18 mars, të dhënat e regjistrimit të votuesve ishin të disponueshme për shqyrtim publik në zyrat rajonale të KShZ-së. Sipas ligjit, partitë politike mund të kërkojnë një kopje elektronike të regjistrit deri më 21 mars dhe mund të paraqesin kërkesa për korrigjime bazuar në shqyrtimin e tyre. Në bazë të ndryshimeve ligjore të marsit 2024, me qëllim të rritjes së mbrojtjes së të dhënave personale, KShZ-ja kufizoi fushën e informacionit të ndarë me partitë politike për të përfshirë vetëm të dhëna të domosdoshme për shqyrtim, siç janë emrat e votuesve, datat e lindjes dhe adresat.

Regjistri përfundimtar i votuesve, i mbyllur më 2 prill, përfshin 1,814,317 votues për zgjedhjet presidenciale dhe 1.815.350 për zgjedhjet parlamentare. Meqenëse Kodi Zgjedhor nuk parashikon azhurnimin e regjistrit të votuesve para balotazheve presidenciale për të përfshirë ndryshimet në të dhënat e regjistrimit civil, ata 1,148 qytetarë që mbushin 18 vjeç midis dy rundeve të zgjedhjeve presidenciale do të përfshihen vetëm për zgjedhjet parlamentare.

Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ të ODIHR-it nuk ngritën shqetësime në lidhje me gjithë përfshirjen e regjistrit të votuesve. Megjithatë, disa vunë në dukje numrin e konsiderueshëm të shtetasve që banojnë jashtë vendit, të cilët mbeten në regjistër pasi mbajnë një vendbanim zyrtar në vend, si dhe mangësitë në sistemin e adresave të banimit dhe regjistrimin civil, të cilat mund të ndikojnë potencialisht në saktësinë e të dhënave. Për më tepër, disa shprehën shqetësime në lidhje me cilësinë e të dhënave biometrike të qytetarëve të mbledhura përmes procedurave të përsheptuara për lëshimin e dokumenteve të reja të identifikimit, të cilat mund të çojnë në raste të të dhënave të korruptuara që ngadalësojnë procesin e regjistrimit të votuesve në ditën e zgjedhjeve.

VII. TË DREJTAT DHE REGJISTRIMI I KANDIDATËVE

Qytetarët që janë votues të regjistruar mbi moshën 40 vjeç deri në ditën e zgjedhjeve, me të paktën 10 vjet qëndrim në vend gjatë 15 viteve të fundit, mund të kandidojnë për president. Kandidatët parlamentarë duhet të kenë të drejtë vote të paktën 18 vjeç në ditën e zgjedhjeve. Ligji ndalon ata që vuajnë ose presin të vuajnë një dënim me burg më të gjatë se gjashtë muaj të dalin për zgjedhje në parlament.

Kandidatët presidencialë mund të emërohen nga të paktën 10,000 votues të regjistruar ose 30 deputetë. Kandidatët parlamentarë mund të emërohen nga partitë politike të regjistruara ose koalicionet parazgjedhore, ose të qëndrojnë në mënyrë të pavarur. Kandidatët e pavarur mund të kandidojnë në një listë të mbështetur nga të paktën 1.000 votues. Kandidatët mund të përfshihen në vetëm një listë.¹⁸ Sipas ligjit çdo tre kandidatë të njëpasnjëshëm duhet të ketë të paktën 40% të secilës gjini në çdo listë kandidatësh, duke përcaktuar që një kandidat i gjinisë më pak të përfaqësuar duhet të përfshihet midis çdo tre kandidatëve të njëpasnjëshëm, me të paktën një kandidat shtesë të kësaj gjinie për çdo dhjetë kandidatë.

Sipas ligjit, votuesit mund të nënshkruajnë në mbështetje të më shumë se një konkurrenti brenda të njëjtës garë zgjedhore. Periudha e mbledhjes së nënshkrimeve për të dy zgjedhjet zgjati nga 28 shkurti deri më 8 mars, me nënshkrimet e mbledhura në ambientet e zyrave rajonale të KShZ-së dhe noterëve të caktuar. Disa garues raportuan sfida për votuesit që banojnë në zonat rurale që kanë qasje në numrin

¹⁷ Dokumentet që kanë skaduar që nga 24 korriku 2023 do të pranohen për presidentin, dhe ato që kanë skaduar që nga 8 gushti 2023 do të pranohen për zgjedhjet parlamentare.

¹⁸ Numri i kandidatëve në listë duhet të jetë i barabartë me numrin e vendeve në qark (20), përfshirë edhe për kandidatët e pavarur.

e kufizuar të zyrave rajonale të KShZ-së.¹⁹ Pesëmbëdhjetë kandidatë të mundshëm presidencialë informuan KShZ-në për qëllimin e tyre për të mbledhur nënshkrime mbështetëse nga votuesit, nga të cilët shtatë morën numrin e kërkuar të nënshkrimeve. Për zgjedhjet parlamentare, vetëm një grup votuesish u përpoqën të merrnin mbështetjen e votuesve për listën e tyre të kandidatëve; megjithatë, ajo nuk arriti numrin e kërkuar të nënshkrimeve brenda afatit të përcaktuar.

Nominimi i kandidatëve përfundoi më 19 mars për zgjedhjet presidenciale dhe më 2 prill për zgjedhjet parlamentare. Kërkesat për regjistrimin e kandidatëve presidencialë dhe listat e kandidatëve parlamentarë do të dorëzoheshin në KShZ, e cila verifikoi dokumentet e regjistrimit përkundrejt kritereve ligjore. Sipas ligjit, konkurrentët e ardhshëm kishin 48 orë për të korrigjuar lëshimet dhe çështjet e identifikuar në dokumentet e regjistrimit. Dy kandidatëve presidencialë iu kërkua të plotësonin dokumentacionin e tyre me informacion mbi numrin e taksave dhe llogarinë bankare për qëllime fushate; të dy u pajtuan brenda afatit të përcaktuar. Ndryshimet në Kodin Zgjedhor të miratuara më 1 prill, një ditë para paraqitjes së listave të kandidatëve parlamentarë, u lejuan garuesve parlamentarë të përdorin numrin e njëpasnjëshëm të kandidatëve presidencialë, të përcaktuar me short, në fletëvotimin parlamentar.

KShZ përfundimisht regjistroi shtatë kandidatë presidencialë, duke përfshirë dy gra.²⁰ Më 3 prill, KShZ publikoi listat e konkurrentëve që dorëzuan listat e kandidatëve parlamentarë për regjistrim. Këto përfshijnë 1,770 kandidatë të propozuar nga 10 parti politike dhe 6 koalicione, si dhe një grup votuesish. Rreth 42 për qind e kandidatëve parlamentarë në këto lista paraprake janë gra.

VIII. FUSHATA ZGJEDHORE

Periudha zyrtare e fushatës presidenciale filloi më 4 prill dhe do të përfundojë më 22 prill (dhe më 6 maj në rast të një raundi të dytë). Periudha e fushatës për zgjedhjet parlamentare fillon më 18 prill dhe përfundon më 6 maj. Fushata, përfshirë mediat online, është e ndaluar në ditët e zgjedhjeve dhe një ditë më parë. Kodi Zgjedhor nuk përcakton zbatimin e rregulloreve të fushatës, të tilla si ndarja e kohës së transmetimit midis konkurrentëve, hapësirave të fushatës dhe zonave për postimin e materialeve të fushatës, në rast të zgjedhjeve presidenciale dhe parlamentare që ndodhin njëkohësisht. Më 20 mars, Agjencia për Shërbime Mediatike Audio dhe Audio-Vizuale (ASHMAAV) miratoi rregullore për shpërndarjen e kohës së transmetimit për garuesit zgjedhorë dhe rregulloret e heshtjes së fushatës në media.²¹

Ligji ndalon disa forma të fushatës së hershme, duke përfshirë përdorimin e fondeve të fushatës dhe publikimin e reklamave nga partitë politike në media para fillimit të periudhës së fushatës. Sidoqoftë, ligji u lejon konkurrentëve të publikojnë thirrjet për mbledhjen e nënshkrimeve dhe, në përputhje me ndryshimet ligjore të marsit 2024, të mbajnë një ngjarje fushate midis regjistrimit të tyre dhe fillimit të periudhës së fushatës. Shumë bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-it vunë në dukje se formati dhe natyra e këtyre ngjarjeve nuk janë të rregulluara me ligj, duke i bërë potencialisht të paqarta rregulloret e fushatës dhe mbikëqyrjen e tyre.

¹⁹ Ndërsa zyrat e KShZ-së vërtetojnë nënshkrimet falas, noterët mund të kërkojnë një tarifë për të listuar dorëzuesit për shërbimet e tyre. Vetëm gjashtë garues të garës presidenciale zgjedhën të përdorin shërbimin e noterëve në mbledhjen e nënshkrimeve.

²⁰ Kandidatët e regjistruar presidencialë janë Maksim Dimitrievski (i miratuar nga unë e DI – Lëvizja për Maqedoninë Tonë/ZNAM/), Stevço Jakimovski (i miratuar nga Partia e Drejtësisë, Opsioni Civil për Maqedoninë /GROM/), Bujar Osmani (i miratuar nga koalicioni i udhëhequr nga BDI/BDI), Stevo Pendarovski (i miratuar nga LSDM), Gordana Siljanovska-Davkova (i miratuar nga VMRO-DPMNE), Arben Taravari (i miratuar nga Blloku Opozitar Shqiptar/VLEN/VREDI/) dhe Biljana Vankovska-Cvetkovska (e miratuar nga e *Majta*).

²¹ Sipas udhëzimeve, më 23 dhe 24 prill, heshtja e fushatës është e zbatueshme për prezantimin mediatik të konkurrentëve në programet e lajmeve.

Para fillimit zyrtar të fushatës, MVZ e ODIHR-it vëzhgoi disa ngjarje, duke përfshirë komunikimin derë më derë, takimet në shkallë të vogël, përrurimet e zyrave të partive, darkat e *iftarit* të Ramazanit, si dhe aktivitetet në internet që promovojnë mesazhe politike.²² Shumica e ngjarjeve të vëzhguara u karakterizuan nga një ton neutral herë pas here me retorikë negative që synonte kundërshtarët, me mesazhe që përqendroheshin në statusin e ekonomisë, luftën kundër korrupsionit dhe pyetjet që rrethonin procesin e pranimit të vendit në BE, si dhe retorikë negative të rastit që synonte kundërshtarët.

Ligji rregullon qasjen e konkurrentëve zgjedhorë në të gjitha format e reklamimit politik dhe aktiviteteteve të fushatës gjatë periudhës së fushatës.²³ Shumica e konkurrentëve treguan synimet e tyre për të mbajtur tubime, për t'u angazhuar në ndërveprime derë më derë me votuesit, për të shpërndarë materiale të fushatës dhe për të përdorur strategjitë e komunikimit në internet. Shumë bashkëbisedues të MVZ-së, së ODIHR-it shprehën shqetësime në lidhje me fushatën e mundshme negative dhe retorikën e ashpër që mund të ndikojë në atmosferën e përgjithshme të fushatës.

Kodi zgjedhor përmban disa rregullore që synojnë të parandalojnë keqpërdorimin e burimeve administrative para zgjedhjeve. Pasi të jenë shpallur zgjedhjet, ligji ndalon nisjen e projekteve të zhvillimit publik, dis bursimet e jashtëzakonshme buxhetore dhe procedurat e punësimit nga fondet buxhetore. Përrurimi i projekteve publike është i ndaluar duke filluar 20 ditë para fillimit të periudhës së fushatës. Ndalohet shprehimisht përdorimi i zyrave shtetërore, pajisjeve dhe automjeteve në fushatë. Për më tepër, Kodi zgjedhor kërkon që të gjithë konkurrentët të nënshkruajnë një Kod për zgjedhje të drejta dhe demokratike, i cili i angazhon ata të mbrojnë qytetarët nga çdo formë presioni.²⁴ Ligji nuk i kufizon mbajtësit e posteve publike nga pjesëmarrja në ngjarjet e fushatës. Disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it ngritën shqetësime në lidhje me potencialin për keqpërdorim të burimeve administrative gjatë periudhës së fushatës.

Fushata në rrjetet sociale nuk është e rregulluar në mënyrë specifike. Shumica e bashkëbiseduesve të partive politike të ODIHR-it treguan synimet e tyre për të kryer fushata në internet për të angazhuar votuesit dhe për të zvogëluar shpenzimet që lidhen me ngjarjet tradicionale të fushatës.²⁵ Megjithatë, shumë prej tyre shprehën shqetësime në lidhje me gjuhën nënçmuese tashmë të pranishme në rrjetet sociale kundër partive politike dhe kandidatëve, përfshirë gratë. Përveç kësaj, disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it ngritën shqetësime në lidhje me potencialin për nivele të larta të dezinformimit

²² Për shembull, më 22 mars, kandidati presidencial i BDI-së iu drejtua audiencës rinore gjatë një iftari në Gostivar; më 24 mars, kandidati presidencial i miratuar nga VLEN/VREDI pati një komunikim derë më derë në një zonë tregtare në Shkup; më 28 mars, gjatë një përrurimi të një zyre të partisë së qarkut në Makedonska Kamenica, përfaqësuesit e së *Majtës* iu drejtuan audiencës; më 30 mars, udhëheqësi i VMRO-DPMNE-së iu drejtua audiencës gjatë një tubimi në Shkup për të promovuar kandidatët parlamentarë; më 31 mars, udhëheqësi i LSDM-së ishte folësi kryesor i një tubimi në Shkup për të zbuluar listën e kandidatëve parlamentarë; më 2 prill, LSDM mbajti një tubim në shkallë të gjerë duke promovuar kandidatin e saj presidencial në Shkup.

²³ Konkurrentët duhet të njoftojnë Ministrinë e Punëve të Brendshme për qëllimin e tyre për të organizuar një tubim në vende publike të paktën 48 orë para se të planifikohet të zhvillohet tubimi. Posterët e fushatës mund të shfaqen falas në vende të caktuara në kushte të barabarta; komunat gjithashtu mund të ofrojnë hapësirë shtesë për shfaqjen e posterave kundrejt një tarife. Deri në 50 për qind e hapësirës reklamuese për komunë mund të përdoret për qëllime fushate. KShZ-ja cakton hapësirën e disponueshme për blerje me short bazuar në kriteret e mëposhtme: 40 për qind për partitë në pushtet me më shumë vota në zgjedhjet e mëparshme, 40 për qind për dy partitë e opozitës me më shumë vota në zgjedhjet e mëparshme, 10 për qind për partitë në parlament që nuk kanë grupe parlamentare dhe 10 për qind për partitë që nuk janë të përfaqësuara në parlament.

²⁴ Nënshkrimi i Kodit u bë më 2 prill në KShZ. Kandidati presidencial i miratuar nga GROM vendosi të mos e nënshkruajë dokumentin, duke përmendur mungesën e kushteve të barabarta të fushatës së konkurrentëve dhe shpërndarjen e pabarabartë të hapësirës dhe financimit në media.

²⁵ Sipas [profilit të Kombeve të Bashkuara \(KB\) të vendit për zhvillim digjital](#) të Republikës së Maqedonisë së Veriut 2021, në vitin 2020, 81.4 përqind e popullsisë kishte qasje në internet.

dhe përmbajtjes manipuluese në fushatën zgjedhore.²⁶ MVZ e ODIHR-së monitoron aktivitetet e fushatës online në rrjetet sociale.²⁷

IX. FINANCIMI I FUSHATËS

Financimi i fushatës rregullohet kryesisht nga Kodi zgjedhor, Ligji për financimin e partive politike dhe Ligji për parandalimin e korrupsionit dhe Konfliktit të Interesave. Ndryshimet e bëra në Kodin zgjedhor në mars 2024 kufizuan fushën e raportimit të financave të tyre për fushatën e përkohshme, shkurtuan datën e duhur për raportin përfundimtar dhe vendosën kufizime se sa para mund të dhuronin.²⁸ Megjithatë, ndryshimet nuk përfshinë propozimet e paraqitura nga Enti Shtetëror për Revizion (EShR) dhe Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KShPK), dhe nuk adresuan çështje sistematike për një kohë të gjatë të kuadrit rregullator që rregullon financat politike dhe të fushatës, siç rekomandohej më parë nga ODIHR.²⁹

Partitë politike që kanë marrë të paktën një për qind të votave në zgjedhjet e mëparshme parlamentare ose lokale kanë të drejtë për financim publik, i cili gjithashtu mund të përdoret për qëllime fushate.³⁰ Ndërsa nuk ka fonde të drejtpërdrejta publike të alokuara për fushatat presidenciale dhe parlamentare, shteti rimbursos drejtpërdrejt mediat e transmetuara, të shtypura dhe ato në internet të regjistruara në KShZ për reklamat e fushatës.³¹ Disa bashkëbisedues të MVZ-së, së ODIHR-it ngritën shqetësime se ky model, ndërsa rrit transparencën në reklamat në lidhje me fushatën, u lejon partive politike të drejtojnë financimin shtetëror në mediat e zgjedhura, gjë që mund të nxisë një kulturë favorizimi midis subjekteve politike dhe mediave. Ligji nuk specifikon nëse kandidatët e pavarur kanë të drejtë për rimbursimin e kostove të tyre të reklamimit.³² Reklamat politike të paguara në platformat e rrjeteve sociale nuk janë të rregulluara.³³

Përveç fondeve të vetë konkurrentëve, fushatat mund të financohen përmes donacioneve monetare dhe në natyrë, kredive dhe tarifave të anëtarësimit. Qytetarët individualë mund të dhurojnë deri në 3.000 EUR, ndërsa personat juridikë mund të kontribuojnë deri në 30,000 EUR për fushatë dhe

²⁶ Në janar 2024, Instituti i Studimeve të Komunikimit, në studimin e tij "[Përcaktimi i Narrativave të Dëmshme Politike](#)" përcaktoi se disa parti politike, përfshirë ato kryesore, përdorin "narrativa të dëmshme me përmbajtje audio-vizuale manipuluese, përzgjedhje të njëanshme, sulm dhe demonizim të karakterit, si dhe përhapje të panikut dhe frikës".

²⁷ Që nga 21 marsi, ODIHR MVZ ka vëzhguar 19 llogari në Facebook të kandidatëve presidencialë dhe parlamentarë, partive politike dhe udhëheqësve të tyre.

²⁸ Ndryshimet, *ndër të tjera*, hoqën kërkesën për raportimin e shpenzimeve në raportet e përkohshme, shkurtuan afatin për dorëzimin e raportit përfundimtar financiar nga 75 në 60 ditë nga shpallja e rezultateve përfundimtare dhe sqaruan se kufijtë e dhurimit për të dy palët dhe llogaritë e fushatës janë kumulative.

²⁹ Këto rekomandime përfshijnë rregullimin e financimit të fushatave nga palë të treta, raportimin e kontributeve dhe kredive në natyrë, harmonizimin e afateve dhe afateve kohore për marrjen dhe publikimin e raporteve për të lejuar një shqyrtim kuptimplotë, si dhe sigurimin e autoritetit, burimeve dhe fuqisë së duhur sanksionuese për organet mbikëqyrëse. Shihni edhe [Raportin Vjetor të EShR-së për vitin 2022](#).

³⁰ Në vitin 2023, fondi i përgjithshëm shtetëror i alokuar për partitë politike parlamentare ishte afërsisht 6.5 milionë euro.

³¹ Për zgjedhjet e ardhshme presidenciale dhe parlamentare, 39 stacione televizive, 37 stacione radioje, 11 media të shtypura dhe 251 portale interneti janë regjistruar në KShZ. Shuma e fondeve të alokuara për këtë qëllim për të dy zgjedhjet është afërsisht 9 milionë euro së bashku.

³² KShZ-ja informoi MVZ-në e ODIHR-it se, në praktikë, kandidatët e pavarur mund të kenë të drejtë për rimbursim nëse hyjnë në një marrëveshje kontraktuale me një parti politike.

³³ Në bazë të raporteve nga [Meta Ad Library](#), në mars, vetëm katër parti politike (Alternativa, BDI, *E Majta* dhe LSDM) kanë kryer shpenzime reklamimi, në total rreth 22,000 euro. Nga këto shpenzime, vetëm LSDM-ja ka llogaritur 21.200 euro. Individidë të shquar, përfshirë krerët e partive dhe të tjerë të lidhur me partitë, shpenzuan afërsisht 10,000 euro, nga të cilat 6,300 euro bëhen nga kryetari i LSDM-së dhe 224 euro nga kryetari i VMRO-DPMNE-së.

fushatave u kërkohet të mbajnë një regjistër të të gjitha donacioneve.³⁴ Me ligj, kufiri i shpenzimeve përcaktohet në 110 denarë për zgjedhje, për votues të regjistruar, kufi që zbatohet në mënyrë kumulative në të dy raundet e zgjedhjeve presidenciale.³⁵ Çdo garues presidencial dhe parlamentar duhet të marrë një numër unik identifikimi tatimor dhe të hapë një llogari bankare të caktuar për të gjitha fondet e fushatës.

Mbikëqyrja e financimit të fushatës kryhet nga EShR dhe KShPK.³⁶ Konkurrentëve u kërkohet të përgatisin tre raporte të ndërmjetme të financimit të fushatës: dy para zgjedhjeve dhe një pas tyre, asnjë prej të cilave nuk është subjekt revizionimi.³⁷ Të gjitha raportet duhet të dorëzohen në EShR, KShPK dhe KShZ, të cilat i bëjnë ato publike në faqet e tyre të internetit. Brenda 60 ditëve pas shpalljes së rezultateve të zgjedhjeve, fushatat duhet të paraqesin një raport përfundimtar financiar në EShR, i cili më pas ka 60 ditë për të kryer një auditim. Modelet e përditësuara të raportimit, të cilat duhet të marrin parasysh ndryshimet e fundit në raportimin e ndërmjetëm, nuk janë bërë ende të disponueshme.

KShPK-ja heton ankesat në lidhje me aktivitetet e ndaluara në prokurimin publik dhe punësimin në zyrat publike pas shpalljes së zgjedhjeve dhe shkeljet e rregullave të financimit të fushatës. Këto hetime mund të fillojnë *ex officio*, ose bazuar në ankesat e paraqitura nga konkurrentët ose vëzhguesit. KShPK-ja informoi MVZ-në e ODIHR-it se ata do të vendosin për ankesat në lidhje me financimin e fushatës brenda 5 ditëve, në përputhje me ligjin. Që nga shpallja e zgjedhjeve, KShPK-ja ka marrë 23 ankesa në lidhje me aktivitetet e ndaluara në lidhje me prokurimin publik dhe punësimin në zyrat publike. KShPK gjithashtu mund të fillojë procedime penale me Prokurorin Publik të Shtetit, në përgjigje të shkeljeve, ose bazuar në gjetjet e raportuara nga EShR.³⁸ Për shkak të kufizimeve financiare, KShPK nuk planifikon të vendosë monitorues në terren për të mbikëqyrur shpenzimet e fushatës, duke devijuar nga praktika e mëparshme. Për të parandaluar përdorimin e burimeve publike gjatë periudhave zgjedhore, KShPK mban një regjistër të automjeteve që u përkasin institucioneve shtetërore. Megjithatë, KShPK-ja ka informuar MVZ-në e ODIHR-it se kjo bazë e të dhënave aktualisht nuk është e plotë.³⁹

Shumë bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it, përfshirë nga institucionet mbikëqyrëse, shprehën mungesë besimi në monitorimin efektiv të financimit të fushatës dhe sanksionimin e keqpërdorimit të burimeve administrative në fushatë, për shkak të mangësive sistemike në kuadrin ligjor dhe burimeve të kufizuara në dispozicion të organeve mbikëqyrëse. Disa OSHC njoftuan planet për të monitoruar financimin e fushatës dhe përdorimin e burimeve publike gjatë periudhës së fushatës.

X. MEDIAT

Peizazhi mediatik është i larmishëm, por i fragmentuar përgjatë linjave politike dhe etnike. Televizioni është burimi kryesor i informacionit politik, pasuar nga platformat e rrjeteve sociale dhe portalet e lajmeve. Ndërsa në mbarë vendin rreth 40 stacione televizive dhe 58 radio, si dhe 22 media

³⁴ Donacionet nga burime të huaja ose anonime, qeveritë komunale, kompanitë shtetërore, organizatat fetare dhe bamirëse, si dhe nga media, janë të ndaluara.

³⁵ Një euro është e barabartë me 62 denarë (denarë maqedonas).

³⁶ Pas skadimit të komisionit të mëparshëm, në shkurt 2024, të shtatë anëtarët e KShPK-së u emëruan rishtas.

³⁷ Fushatat presidenciale dhe parlamentare kërkohet të paraqesin raportin e parë ditën e 11-të të fushatës; një raport i dytë duhet të dorëzohet një ditë para zgjedhjeve; dhe një raport i tretë duhet të dorëzohet një ditë pas mbylljes së llogarive bankare të dedikuara për fushatën. Në rast të një raundi të dytë, fushatat presidenciale duhet të paraqesin edhe një raport të përkohshëm, një ditë para ditës së zgjedhjeve të raundit të dytë.

³⁸ Kodi Zgjedhor përcakton gjoba deri në 9.000 EUR për shkelje të rregullave të financimit të fushatës. Për shkeljet më të rënda dhe të qëllimshme, dënimet penale mund të përfshijnë gjoba dhe burgim deri në pesë vjet.

³⁹ KShPK-ja i tha MVZ-së së ODIHR-it se institucionet kishin raportuar vetëm informacione për rreth një të katërtën e automjeteve para periudhës së fushatës dhe se nuk kishte ndëshkime për mosdhënien e këtij informacioni.

të shtypura, ofrojnë një mori pikëpamjesh për publikun, shumë bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-it vunë në dukje se cilësia e përgjithshme e gazetarisë ndikohet negativisht nga polarizimi politik, numri i madh i kompanive mediatike që konkurrojnë në një treg të kufizuar reklamash dhe kushtet e pafavorshme të punës së gazetarëve.

Kushtetuta garanton lirinë e shprehjes dhe të medias. Kodi Zgjedhor kërkon që të gjitha mediat, përfshirë mediat në internet, të mbulojnë zgjedhjet në mënyrë të drejtë, të ekuilibruar dhe të paanshme dhe të rendisin kërkesat dhe afatet kohore të hollësishme për transmetimin e materialit të fushatës, si dhe sanksionet për mosrespektimin.⁴⁰ Lajmet e transmetuesit publik të Radios dhe Televizionit të Maqedonisë (RTM) mbeten subjekt i rregulloreve të rrepta gjatë periudhës së fushatës.⁴¹ Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ të ODIHR-it pohojnë se mjedisi është i favorshëm për lirinë e medias. Sidoqoftë, disa vërejnë se sulmet e shpeshta në internet, përfshirë ato që synojnë gratë, si dhe incidentet e izoluar të sulmit fizik kundër gazetarëve, mbeten një shqetësim.⁴²

Që nga zgjedhjet e fundit presidenciale dhe parlamentare, kuadri ligjor i lidhur me median ka pësuar disa ndryshime. Ndryshimet e nëntorit 2022 në Ligjin për përgjegjësinë civile për fyerje dhe shpifje, së bashku me ndryshimet e shkurtit 2023 në Kodin Penal, paraqitën masa mbrojtëse shtesë për gazetarët.⁴³ Në mars 2024, u bënë dy ndryshime në Ligjin për mediat dhe Ligjin për shërbimet e mediave audio dhe audio-vizive. Njëri shtoi një mënyrë që qeveria të ndihmojë mediat e shtypura që publikojnë informacione me interes publik. Tjetri hoqi një ndalim për fushatat informative të financuara nga publiku me interes publik në transmetuesit privatë. Ndërsa disa bashkëbisedues të MVZ-së të ODIHR-it argumentuan se masa e fundit kontribuon në qëndrueshmërinë e sektorit të medias, të tjerët vunë në dukje se kjo mund të çojë në rritjen e ndikimit politik mbi mediat. Shumë bashkëbisedues kanë theksuar domosdoshmërinë për reforma të mëtejshme në sektorin e medias që synojnë përmirësimin e qëndrueshmërisë afatgjatë të mediave. Këto reforma duhet të përqendrohen në fusha që nuk janë të rregulluara mirë, si sigurimi që mediat online të regjistrohen dhe mbikëqyren, dhe gjithashtu duhet t'i bëjnë ligjet që drejtojnë median më në përputhje me standardet e BE-së.

Agjencia për Shërbime Mediatike Audio dhe Audio-Vizuale (AShMAAV) është e pajisur me rregullore dhe mbikëqyrje të mediave transmetuese. AShMAAV-ja është përgjegjëse për monitorimin e mediave, dorëzimin e raporteve javore në KShZ dhe publikimin e gjetjeve të saj në internet duke filluar nga shpallja e zgjedhjeve. Për këto zgjedhje, AShMAAV ka zhvilluar një kod vullnetar të sjelljes për partitë politike dhe kandidatët në sferën online.⁴⁴ Ndërsa është krijuar një organ koordinues i përbërë nga përfaqësues të AShMAAV dhe OSHC për të regjistruar dhe publikuar njoftimet përkatëse, këtij organi i mungojnë kompetencat e zbatimit.

Shteti financon të gjitha reklamën politike në mediat e transmetuara, të shtypura dhe në internet të regjistruara në KShZ (shih gjithashtu *Financat e fushatës*). Disa bashkëbisedues të MVZ të ODIHR-

⁴⁰ Sa i përket shpërndarjes së kohës së transmetimit, ligji mbulon vetëm partitë politike dhe nuk përshtatet me konkurrentët jo-partiakë. Në rregulloren e saj të marsit 2024, AShMAAV shpërndau kohën e transmetimit midis kandidatëve presidencialë bazuar në përkatësinë e tyre partiake, në krahasim me praktikën e mëparshme, kur koha e transmetimit u shpërnda në mënyrë të barabartë midis garuesve presidencialë. Shpërndarja aktuale, në praktikë, siguron më shumë kohë transmetimi për kandidatët e miratuar nga partitë kryesore në pushtet dhe në opozitë.

⁴¹ Gjatë periudhës zyrtare të fushatës, RTVM-ja është e detyruar t'i kushtojë 30 për qind të lajmeve të saj për ngjarjet e përgjithshme, 30 për qind për partitë në pushtet, 30 për qind për opozitën parlamentare dhe 10 për qind për partitë jo parlamentare dhe kandidatët e pavarur.

⁴² Për shembull, sipas Shoqatës së Gazetarëve të Maqedonisë (SHGM), në vitin 2024, kishte një rast të një gazetari që u sulmua fizikisht gjatë një interviste në Kërçovë, duke rezultuar në një lëndim.

⁴³ Ndryshimet, ndër të tjera, rritën dënimet për sulmet ndaj gazetarëve ose punonjësve të medias dhe një ulje të gjobave për shpifje për gazetarët, redaktorët dhe mediat.

⁴⁴ AShMAAV -ja informoi MVZ-në e ODIHR-it se, para fillimit të periudhës së fushatës, tre parti politike dhe 22 media u zotuan t'i përmbahen [Kodit të Sjelljes](#).

it vunë në dukje se dispozitat për rimbursimin e shpenzimeve të reklamimit mund të keqpërdoren nga disa portale online të lajmeve që janë krijuar posaçërisht për të kanalizuar fondet shtetërore gjatë fushatave zgjedhore.

MVZ e ODIHR-it filloi monitorimin e saj sasior dhe cilësor të mbulimit paraparak të lidhur me zgjedhjet në shtatë stacione televizive në mbarë vendin dhe katër faqe interneti të lajmeve më 1 prill.⁴⁵

XI. ZGJIDHJA E KONTESTEVE ZGJEDHORE

Ankesat në lidhje me zgjedhjet mund të paraqiten nga konkurrentët; votuesit mund të paraqesin ankesa vetëm për shkeljet e të drejtave të tyre individuale dhe për keqpërdorimin e burimeve administrative. Shumica e ankesave, përfshirë ato në lidhje me regjistrimin e votuesve dhe kandidatëve, shkeljet e rregullave të fushatës, parregullsitë në ditën e zgjedhjeve dhe rezultatet e zgjedhjeve, mund të paraqiten në KShZ, e cila gjithashtu ka të drejtë të fillojë çështjet *ex officio*. Ligji përcakton KKZ-të të vendosin për ankesat e ditës së zgjedhjeve në lidhje me të drejtën e votës, një mandat i interpretuar praktikisht si korrigjim i mosveprimeve në listat e votuesve. KShZ-ja mund të fillojë procedime kundërvajtëse ose penale për shkelje serioze të lidhura me zgjedhjet me gjykatat themelore ose prokuroritë. Gjykata Administrative është shkalla e fundit e apelit për vendimet e KShZ-SË dhe KShPK-së. Gjykata Kushtetuese vlerëson kushtetutshmërinë e akteve ose vendimeve ligjore në lidhje me zgjedhjet.

KShZ-ja duhet të vendosë për ankesat e regjistrimit të votuesve brenda 4 orëve gjatë procesit zgjedhor dhe brenda 2 orëve në ditën e zgjedhjeve; ajo duhet të vendosë për ankesat në lidhje me fushatat zgjedhore dhe sfidat e rezultateve të zgjedhjeve brenda 72 orëve. Gjykata Administrative ka 24 orë për të vendosur për ankesat në lidhje me parregullsitë në regjistrimin e votuesve dhe kandidatëve dhe parregullsitë në ditën e zgjedhjeve, dhe 48 orë për të shqyrtuar ankesat për parregullsitë e fushatës zgjedhore dhe rezultatet e zgjedhjeve. Disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it, përfshirë gjyqësorin, vunë në dukje se disa afate për vendosjen e ankesave janë tepër të shkurtra, gjë që mund të dëmtojë cilësinë e vendimeve; përveç kësaj, për disa shkelje, nuk parashikohen sanksione efektive.

Deri më tani, KShZ ka refuzuar dy ankesa në lidhje me regjistrimin e votuesve jashtë vendit si të pabazuara, pasi aplikantët nuk kanë paraqitur të gjitha dokumentet e nevojshme. Pas ankimimit, Gjykata Administrative vendosi që votuesit të regjistroheshin. Gjykata Administrative refuzoi si të papranueshme dy ankesa në lidhje me një reklamë të lëshuar nga VMRO-DPMNE, që kërkonte një kandidat të mundshëm presidencial të partisë, si dhe një ankesë që kundërshtonte një vendim të KShZ-së për gjoja mosrespektimin e kuotave të pakicave ligjore në formacionet e KKZ-së. Gjykata themelore në Tetovë trajtoi dy kërkesa për regjistrimin e udhëheqjes së partisë nga dy fraksionet e Aleancës së Shqiptarëve. Më 14 mars 2024, një grup votuesish sfiduan kushtetutshmërinë e Kodit Zgjedhor dhe ndryshimet e tij me arsyetimin se nuk sigurojnë barazinë e konkurrentëve në procesin zgjedhor.

Shumë bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it shprehën besim të kufizuar në gjykimin e ankesave të tyre në lidhje me zgjedhjet, duke përmendur një numër të prapambetur të mosmarrëveshjeve të pazgjidhura në zgjedhjet e mëparshme, potencialin për korrupsion brenda gjyqësorit dhe agjencive të zbatimit të ligjit, si dhe ndërprerjet e mundshme në bashkëpunimin ndërinstitucional.⁴⁶

⁴⁵ Monitorimi i ODIHR MVZ përfshin transmetuesit publikë RTVM 1 dhe RTVM 2 (në shqip), transmetuesit privatë Sitel, Kanal 5, Alsat-M (në shqip), Alfa TV dhe Telma, si dhe portalet online kurir.mk, plusinfo.mk, së bashku me tetotavsot.com dhe lajmpress.org (në shqip).

⁴⁶ [Vlerësimi](#) i rrezikut nga korrupsioni i OSBE-së për vitin 2023 për gjyqësorin e Maqedonisë së Veriut theksoi një rënie të besimit brenda gjyqësorit dhe zbatimit të ligjit, së bashku me një rritje të dobësive ndaj korrupsionit. Shih gjithashtu [njoftimin](#) për ndërprerjen e bashkëpunimit midis prokurorit publik dhe KShPK-së në lidhje me ndjekjen penale të rasteve të korrupsionit.

XII. VËZHGIMI I ZGJEDHJEVE

Kodi Zgjedhor lejon vëzhgimin qytetar dhe ndërkombëtar të të gjithë procesit zgjedhor. Shoqatat e qytetarëve dhe të huaja të regjistruara të paktën një vit para ditës së zgjedhjeve, me statute që përfshijnë mbrojtjen e të drejtave të njeriut, së bashku me organizatat ndërkombëtare dhe përfaqësuesit e vendeve të huaja, mund të aplikojnë për akreditim në KShZ deri në 10 ditë para çdo dite zgjedhjesh. Konkurrentët zgjedhorë gjithashtu kanë të drejtë të emërojnë përfaqësuesit e tyre të autorizuar për të monitoruar proceset zgjedhore në të gjitha nivelet e administratës zgjedhore.

Disa grupe të shoqërisë civile kanë shprehur synimet e tyre për të vëzhguar zgjedhjet. *CIVIL – Qendra për Liri dhe Romët për Demokraci* pritet të vendosin grupet më të mëdha të vëzhguesve të qytetarëve. *Së bashku mundemi* (Zaedno mozHEME), një OSHC e fokusuar në promovimin e të drejtave të personave me aftësi të kufizuara, planifikon të paraqesë një grup vëzhguesish për të monitoruar gjithë përfshirjen e procesit zgjedhor. Disa organizata të tjera përqendrohen në monitorimin e mediave dhe rrjeteve sociale, fushatat e mundshme të dezinformimit, si dhe marrëdhëniet ndër-komunitare.

XIII. AKTIVITETET E MVZ TË ODIHR-IT

ODIHR MVZ u hap zyrtarisht në Shkup me një konferencë për shtyp më 21 mars. ODIHR MVZ vendosi kontakte të rregullta me KShZ-në, Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe zyrtarë të tjerë të nivelit të lartë shtetëror, kandidatë dhe përfaqësues të tjerë të partive dhe lëvizjeve politike, mediave, shoqërisë civile dhe anëtarëve të bashkësisë diplomatike dhe ndërkombëtare.

Asambleja Parlamentare e Këshillit të Evropës (PACE) ka njoftuar synimin e saj për të dërguar një delegacion vëzhgues për ditën e zgjedhjeve të 24 prillit; Asambleja Parlamentare e OSBE-së (OSCE PA), Parlamenti Evropian (PE) dhe PACE kanë njoftuar synimin e tyre për të dërguar delegacione vëzhguese për ditën e zgjedhjeve të 8 majit. Alfred Heer (Zvicër) do të veprojë si shef i delegacionit të PACE.

*Versioni në gjuhën angleze i këtij raporti është i vetmi dokument zyrtar.
Përkthimet jozyrtare janë në dispozicion në maqedonisht dhe shqip.*